

Zamknięcie przewodów doktorskich z mocy prawa a możliwości uzyskania stopnia doktora

Temat niniejszego wydania kącika porad prawnych dotyczy bardzo aktualnego problemu, gdyż z końcem 2024 r. zostaną zamknięte z mocy prawa wszystkie przewody doktorskie, które zostały wszczęte do dnia 30 kwietnia 2019 r. i do dnia 31 grudnia 2024 r. nie zostaną zakończone w I instancji. Wprawdzie problematyka stopni naukowych nie znajduje się w centrum zainteresowania organizacji związkowych, niemniej jednak warto mieć wiedzę także na ten temat, choćby z uwagi na sytuację młodszych nauczycieli akademickich, czy pracowników niebędących nauczycielami, którzy przygotowują rozprawy doktorskie.

1) Regulacje prawne dotyczące stopnia doktora. Przepisy przejściowe

Stopnie naukowe to swoiste certyfikaty kwalifikacyjne, które urzędowo potwierdzają, że ich posiadacze mają szczególne kwalifikacje do prowadzenia badań naukowych w określonym przez dziedzinę i dyscyplinę zakresie nauki albo sztuki. Obowiązujące w Polsce ustawodawstwo przewiduje dwa stopnie naukowe i – równoważne im – stopnie w zakresie sztuki: doktora i doktora habilitowanego (art. 177 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 1571; dalej: P.s.w.n.). Przepisy, które obowiązywały do 30 września 2018 r., również przewidywały dwa stopnie, o tych samych nazwach, lecz nieco inaczej regulowały sposób i kryteria ich uzyskiwania. Kwestie te regulowała dotąd ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789; dalej: u.s.n.).

Jednym z celów P.s.w.n., deklarowanych w jej uzasadnieniu, było „podniesienie jakości rozpraw doktorskich i procedur nadawania stopnia doktora” (Sejm VIII kadencji – druk sejmowy nr 2446, s. 43). W kwestiach odnoszących się bezpośrednio do doktorantów i rozpraw doktorskich celowi temu służyło m.in.: 1) wprowadzenie do postępowania w sprawie nadania stopnia doktora trzech recenzentów (w miejsce dwóch w przewodzie doktorskim); 2) wprowadzenie wymogu uzyskania efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 PRK; 3) udostępnianie rozprawy doktorskiej [w BIP; 4) dopuszczenie do obrony rozprawy doktorskiej, która uzyskała pozytywne recenzje od co najmniej dwóch recenzentów. Dotychczasowe przewody doktorskie zastąpiono postępowaniami w sprawie nadania stopnia doktora.

Ustawodawca stanął przed kwestią zdecydowania w przepisach przejściowych dalszych losów niezakończonych przewodów doktorskich. Jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Sejm VIII kadencji – druk sejmowy nr 2447, s. 17) przewody doktorskie wszczęte według dotychczasowych zasad i niezakończone do dnia 31 grudnia 2021 r. miały zostać zamknięte. Nie wyjaśniono w uzasadnieniu projektu ani z czego wynikała konieczność ustalenia końcowej daty prowadzenia przewodów, ani też dlaczego tą datą graniczną miał być akurat koniec 2021 r. (początkowo w założeniach nawet koniec 2020 r.). Trzeba bowiem zauważyć, że mimo projektowanych zmian, nadal zakładano nadawanie tych samych stopni, a także przewidziano wstąpienie przez uczelnie w ogół praw i obowiązków dotychczasowych podstawowych jednostek organizacyjnych (wydziałów) w zakresie nadawania stopni oraz proces przyporządkowywania posiadanych uprawnień do nowej klasyfikacji dziedzin i dyscyplin. Czy więc było konieczne określenie jakiejś granicznej daty dla wszczętych przewodów doktorskich? Wydaje się, że nie. Jeśli promotor nie byłby zadowolony z postępów doktoranta

i uznałyby, że nie rokuje on szans na uzyskanie stopnia, mógł wszak w każdej chwili wnieść do rady o zamknięcie jego przewodu doktorskiego. Znikoma w praktyce liczba takich wniosków i uchwał daje asumpt do stwierdzenia, że większość osób pełniących funkcje promotora nie jest zainteresowana zamykania nierokujących przewodów, lecz wolałaby zapewne, by stało się to bez konieczności wnioskowania i uzasadniania.

2) Zmiany końcowego terminu zamknięcia przewodów doktorskich

Jak to już wyżej wspomniano, ustawodawca zdecydował się na określenie w przepisach przejściowych **terminu zamknięcia z mocy prawa wszystkich niezakończonych przewodów doktorskich**.

Pierwotnie, w myśl art. 179 ust. 4 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst pierwotny: Dz. U. z 2018 r. poz. 1669; dalej: P.w.P.s.w.n.) zamknięte miały zostać przewody doktorskie, niezakończone do dnia **31 grudnia 2021 r.**

Pierwsza nowelizacja tej normy została wprowadzona dnia 16 maja 2020 r. przez art. 35 pkt 1 ustawy z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. z 2020 r. poz. 875 ze zm.) i wprowadziła o rok późniejszą datę zamknięcia przewodów: **31 grudnia 2022 r.** Jak wskazano w uzasadnieniu projektu, „(...) bariery w prowadzeniu działalności naukowej wynikające z ograniczeń wprowadzonych w związku ze stanem zagrożenia epidemicznego i stanem epidemii są źródłem sygnalizowanych przez środowisko akademickie opóźnień w postępach w pracach badawczych prowadzonych przez kandydatów do stopnia doktora (...). Z uwagi na te opóźnienia osoby przygotowujące rozprawy doktorskie lub publikacje naukowe z uwzględnieniem określonych warunków uzyskania stopnia lub wszczęcia postępowania mogą być pozbawione, nie ze swojej winy, możliwości uzyskania tego stopnia” (Sejm IX kadencji – druk sejmowy nr 344, s. 39).

Kolejna nowelizacja terminu z art. 179 ust. 4 P.w.P.s.w.n., wprowadzona dnia 28 maja 2022 r. przez art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 7 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2022 r. poz. 1010) dodawała kolejny rok do terminu zamknięcia przewodów doktorskich, a przy okazji precyzowała, iż zamknięte zostaną przewody „prowadzone w pierwszej instancji”. W uzasadnieniu podniesiono, że „(...) w związku z panującą sytuacją pandemiczną wystąpiły liczne przeszkody w prowadzeniu działalności naukowej, m.in. został ograniczony dostęp do infrastruktury badawczej, laboratoriów, bibliotek i archiwów, nastąpiły utrudnienia w zakresie prowadzenia badań naukowych opartych na kontakcie bezpośrednim oraz w organizacji spotkań zespołów badawczych w formule stacjonarnej, a także pojawiły się utrudnienia w mobilności krajowej i międzynarodowej (w tym w odbywaniu kwerend). Powyższe okoliczności wydłużają proces przygotowywania rozpraw doktorskich”. Doprecyzowanie, że zamknięcie przewodów dotyczy jedynie prowadzonych w pierwszej instancji uzasadniono tym, iż „pozwoli to na zapobieżenie ewentualnej negatywnej konsekwencji zakończenia tych postępowań w postaci pozbawienia osoby ubiegającej się o nadanie stopnia naukowego (...) prawa do kontroli decyzji odmawiającej nadania tego stopnia (...), w tym także przez sąd administracyjny” (Sejm IX kadencji – druk sejmowy nr 2109, s. 3). Zapomniano jednak o tym, że Rada Doskonałości Naukowej jako organ odwoławczy, podobnie jak i sądy administracyjne, nie ma kompetencji reformatoryjnych, czyli stopnia nadać nie może, a to skutkuje tym, że po uchyleniu decyzji wydanej w I instancji przez RDN lub sąd sprawa i tak trafi ponownie do **I instancji**, a tam – zgodnie z poprawionym art. 179 ust. 4 P.w.P.s.w.n. – powinna zostać zamknięta.

Trzecia nowelizacja znowu ograniczona została do przesunięcia o rok terminu zamknięcia niezakończonych w I instancji przewodów doktorskich i wprowadzona została z dniem 6 września 2023 r. przez

art. 12 pkt 1 ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1672 ze zm.). Powtórzono poprzednią argumentację celowościową (Sejm IX kadencji – druk sejmowy nr 3302, s. 4) i termin zamknięcia przewodów przesunięto w art. 179 ust. 4 P.w.P.s.w.n. na dzień **31 grudnia 2024 r.** MNiSW zapowiada, że nie zgodzi się na kolejne przedłużenie tego terminu.

3) Błędy legislacyjne

Omawiany art. 179 ust. 4 pkt 2 P.w.P.s.w.n., zakładający zamknięcie z mocy prawa wszystkich niezakończonych w I instancji do dnia 31 grudnia 2024 r. przewodów doktorskich jest normą wadliwą z kilku przyczyn.

Norma ta w obecnym kształcie nie uwzględnia tej okoliczności, iż w zasadzie ostatnią czynnością w przewodzie doktorskim, na której termin dokonania ma wpływ osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora (doktorant) jest **złożenie rozprawy doktorskiej**. Wszystkie dalsze czynności przewodu doktorskiego, wyliczone w art. 14 ust. 2 pkt 2-5 u.s.n., odbywają się w zasadzie bez udziału doktoranta. Mowa o czynnościach organu posiadającego uprawnienie do nadawania stopnia doktora, takich jak: wyznaczenie recenzentów, przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie jej do publicznej obrony, przyjęcie publicznej obrony rozprawy doktorskiej oraz nadanie stopnia doktora. W praktyce doktorant nie ma już żadnego wpływu np. na czas sporządzania recenzji (zdarzają się przypadki niedotrzymywania przez recenzentów terminów umownych), czy też na datę obrony (wprawdzie w niej uczestniczy, lecz w praktyce nie ma wpływu na ustalenie daty jej przeprowadzenia) albo datę posiedzenia organu podejmującego uchwałę o nadaniu stopnia doktora (termin ustalany całkowicie bez uwzględniania stanowiska doktoranta). W związku z tym **doktorant składając rozprawę doktorską nie jest w stanie antycypować terminu nadania mu stopnia doktora**, a do tego był zmuszony przez obowiązującą normę art. 179 ust. 4 pkt 2 P.w.P.s.w.n. Zauważyć należy, że w tym kontekście wątpliwa jest zgodność obecnego brzmienia tego przepisu z **zasadą ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa**, której elementem jest obowiązek poszanowania przez ustawodawcę interesów w toku (art. 2 Konstytucji RP). Zasada zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa nakazuje ustawodawcy należyte zabezpieczenie „interesów w toku”, a zwłaszcza należytą realizację uprawnień nabytych na podstawie poprzednich przepisów (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 października 2000 r., sygn. akt SK 7/00, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Zbiór Urzędowy” z 2000 r. nr 7, poz. 256).

Zasada ochrony interesów w toku zapewnia ochronę jednostki w sytuacjach, w których rozpoczęła ona określone przedsięwzięcia na gruncie dotychczasowych przepisów. Zasada ta, co wynika z utrwalonego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, nie ma charakteru bezwzględnie. **Obowiązek poszanowania interesów w toku** ma jednak bardziej kategoryczny charakter, jeżeli prawodawca wyznaczył pewne ramy czasowe, w których miało być możliwe prowadzenie określonych przedsięwzięć według z góry ustalonych reguł. Dotyczy to sytuacji, w których: przepisy prawa wyznaczają pewien horyzont czasowy dla realizowania określonych przedsięwzięć; dane **przedsięwzięcie ma charakter rozłożony w czasie**; jednostka faktycznie rozpoczęła realizację danego przedsięwzięcia w okresie obowiązywania danej regulacji (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 listopada 1997 r., sygn. akt K 26/97, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Zbiór Urzędowy” z 1997 r. nr 56, poz. 64). Z taką sytuacją mamy do czynienia właśnie w przypadku doktorantów, bowiem **przewód doktorski jest postępowaniem wieloetapowym**, składającym się z agregatu czynności wykonywanych sekwencyjnie przez organ, jedynie częściowo z udziałem doktoranta, a więc przejście do procedowania kolejnej czynności, wymienionej w art. 14 ust. 2 u.s.n., musi być poprzedzone podjęciem pozytywnej uchwały w sprawie czynności poprzedniej (H. Izdebski, J.M. Zieliński, *Ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 68; M. Bogusz, *Charakter prawny uchwał rady wydziału w przewodzie doktorskim*, [w:] *Księga Jubileuszowa 45-lecia Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego*, red. J. Stelina, A. Szmyt, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2015, t. XXXIII, s. 75).

Należy też zwrócić uwagę na fakt, iż po uchyleniu uchwały o odmowie przyjęcia publicznej obrony rozprawy doktorskiej albo uchwały o odmowie nadania stopnia doktora przez Radę Doskonałości Naukowej albo sąd administracyjny, **sprawa wraca do pierwszej instancji** do ponownego rozpatrzenia (art. 138 § 2 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 572) w związku z art. 29 ust. 1 u.s.n.) i w takiej sytuacji – w myśl dotychczasowego brzmienia art. 179 ust. 4 pkt 2 P.w.P.s.w.n., nadanego przez art. 2 ustawy z dnia 7 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 1010) – chyba wbrew intencji projektodawcy – **przewód ten po dniu 31 grudnia 2024 r. verba legis nie mógłby zostać sfinalizowany i podlegałby obligatoryjnemu zamknięciu**. Trudno więc uznać normę zawartą w art. 179 ust. 4 pkt 2 P.w.P.s.w.n. w obowiązującym brzmieniu za **poprawną legislacyjnie**. W ocenie Trybunału Konstytucyjnego: „Poprawność legislacyjna to także stanowienie przepisów prawa w sposób logiczny i konsekwentny, z poszanowaniem zasad ogólnosystemowych. Niezgodne z tą zasadą będzie więc wprowadzanie do obrotu prawnego przepisów (nawet gdy celowość takich przepisów mogłaby się wydawać słuszna), które tworzą regulacje prawne niekonsekwentne i niedające się wytłumaczyć w zgodzie z innymi przepisami prawa. Dowolność i przypadkowość wprowadzanych w życie przepisów prawnych jest zatem **złamaniem zasady poprawnej legislacji – naruszeniem art. 2 Konstytucji**” (postanowienie TK z dnia 11.09.2014 r., sygn. akt Tw 16/14, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – B” z 2015 r. nr 3, poz. 210).

Pożądane zniesienie terminu zamknięcia ex lege niezakończonych przewodów doktorskich **nie powodowałoby żadnych konsekwencji prawnych**, poza umożliwieniem osobom, które finalizują przewody ich dokończenie. Organy uprawnione do nadawania stopni istnieją bowiem nadal i mogą procedować te sprawy – również w tzw. „starym trybie”.

4) Odpłatność za przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora w przypadku uczestników studiów doktoranckich wszczętych przed rokiem akademickim 2019/2020

Uczestnik studiów doktoranckich, który wszczął postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora po dniu 30 września 2019 r. i ubiega się o nadanie tego stopnia na zasadach określonych w P.s.w.n. nie ponosi kosztów postępowania. Osoby, które rozpoczęły studia doktoranckie przed rokiem akademickim 2019/2020 i ubiegają się o nadanie stopnia doktora na zasadach określonych w P.s.w.n., po dniu 30 września 2019 r. wszczynają postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora przez złożenie wniosku o wyznaczenie promotora lub promotorów (art. 179 ust. 7 P.w.P.s.w.n.). Jak stanowi art. 179 ust. 9 P.w.P.s.w.n., do osób, które rozpoczęły studia doktoranckie przed rokiem akademickim 2019/2020 i ubiegają się o nadanie stopnia doktora na zasadach określonych w P.s.w.n., stosuje się odpowiednio przepis art. 182 ust. 4 tej ustawy. W myśl art. 182 ust. 4 P.s.w.n., opłaty za przeprowadzenie postępowania w sprawie o nadanie stopnia doktora nie pobiera się w uczelni, instytucie PAN, instytucie badawczym, instytucie międzynarodowym od osoby ubiegającej się o stopień doktora, która ukończyła kształcenie w szkole doktorskiej.

Tak więc sytuacja uczestnika studiów doktoranckich, który wszczął postępowanie na podstawie P.s.w.n., jest uregulowana jednoznacznie: bez względu na termin wszczęcia postępowania i obrony rozprawy – osoba taka **nie ponosi kosztów przewodu lub postępowania**, pod warunkiem zakończenia toku studiów doktoranckich. Pod pojęciem „**zakończenia toku studiów doktoranckich**” należy rozumieć wygaśnięcie stosunku zakładowego pomiędzy doktorantem a uczelnią z powodu upływu planowego czasu ich trwania wraz z ewentualnymi przedłużeniami, o których mowa w § 7 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz. U. z 2017 r. poz. 1696; dalej: rozporządzenie), tj. **bez uzyskania kwalifikacji trzeciego stopnia** (nadania stopnia doktora) albo z powodu wygaszenia kształcenia na studiach doktoranckich. „Zakończenie

studiów doktoranckich” odróżnić należy od „ukończenia studiów doktoranckich”, które wiąże się z uzyskaniem kwalifikacji trzeciego stopnia, a więc z nadaniem stopnia doktora (art. 2 ust. 1 pkt 10 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2017 r. poz. 2183 i 2201); także § 15 ust. 2 rozporządzenia).

Uczestnik studiów doktoranckich, który do czasu zakończenia toku studiów nie wszczął postępowania o nadanie stopnia doktora ani nie otworzył przewodu doktorskiego, podlega tej samej wyżej omówionej regulacji, co uczestnik studiów, który postępowanie to wszczął przed ich zakończeniem. Również on bowiem spełnia hipotezę art. 182 ust. 4 P.s.w.n. w związku z art. 179 ust. 9 P.w.P.s.w.n.

Sytuacja uczestnika studiów doktoranckich, który otworzył przewód doktorski przed dniem 1 maja 2019 r. na podstawie przepisów uchylonej już u.s.n., lecz nie przystąpił do obrony przed zakończeniem toku studiów doktoranckich (wraz z ewentualnymi przedłużeniami), nie została wprost sprecyzowana w przepisach P.w.P.s.w.n. W regulaminach studiów doktoranckich nielicznych uczelni zostały zawarte regulacje wskazujące, w jakim terminie od zakończenia toku studiów doktoranckich powinno najpóźniej dojść do obrony rozprawy doktorskiej, aby kandydat nie był obciążony kosztami przewodu. Regulacje takie, stosowane a contrario, jako dające podstawę do żądania poniesienia kosztów przewodu od osób, które nie zdążyły uzyskać stopnia przed zakończeniem toku studiów doktoranckich lub w ciągu kilku miesięcy po jego zakończeniu, **naruszają prawa doktorantów i zasadę równości wobec prawa**. Również brak stosownych uregulowań w regulaminach studiów doktoranckich stanowi okazję do dokonywania wykładni norm prawnych niekorzystnej dla (byłych) uczestników studiów doktoranckich i traktowania ich na równi z osobami, które o stopień doktora ubiegają się od początku w trybie eksternistycznym (art. 197 pkt 2 P.s.w.n.).

Wprawdzie w myśl art. 192 ust. 2 pkt 2 P.s.w.n. senaty i rady naukowe zostały zobowiązane do określenia zasad ustalania wysokości opłaty za postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora w trybie eksternistycznym oraz zwalniania z tej opłaty, jednakże w praktyce zwykle nie uwzględniono w tych normach przypadku uczestnika studiów doktoranckich, przystępującego do obrony z różnych przyczyn – często zupełnie przez niego niezawinionych – już **po zakończeniu toku studiów doktoranckich**.

Zgodnie z art. 179 ust. 4 pkt 2 P.w.P.s.w.n. **zamyka się przewody doktorskie wszczęte na podstawie u.s.n. i niezakończone do dnia 31 grudnia 2024 r.** Wszczęcie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora po dniu 31 grudnia 2024 r. na podstawie dotychczasowego tematu i przygotowanej rozprawy doktorskiej jest możliwe na podstawie przepisów P.s.w.n., po uprzednim zamknięciu przewodu doktorskiego wszczętego na podstawie u.s.n., co nastąpiłoby ex lege – na mocy omawianej normy w dotychczasowym brzmieniu. Obowiązujące przepisy wskazują, że jedynie w przypadku **niedopuszczenia do obrony** rozprawy doktorskiej albo wydania **decyzji o odmowie nadania stopnia doktora** – ta sama rozprawa nie może być podstawą do ponownego ubiegania się o nadanie stopnia doktora (art. 193 ust. 5 P.s.w.n.), zatem – *a contrario* – **rozprawa przygotowywana w przewodzie, który został zamknięty, może być podstawą do ponownego ubiegania się o nadanie stopnia**. Ponadto z wnioskowania *a fortiori* wynika, że skoro dawny uczestnik studiów doktoranckich **może wszcząć postępowanie o nadanie stopnia doktora na podstawie P.s.w.n. w zasadzie w każdym czasie** i nie pobiera się od niego wówczas opłaty za przeprowadzenie postępowania w tym trybie (kosztowniejszym, z uwagi na udział trzech recenzentów, a nie dwóch – jak w przewodach prowadzonych na podstawie u.s.n.), spełnia on bowiem hipotezę art. 182 ust. 4 P.s.w.n. w związku z art. 179 ust. 4 P.w.P.s.w.n., to tym bardziej nie powinno się go obciążać takimi kosztami, jeśli chce uzyskać stopień doktora w przewodzie już wszczętym przed dniem 1 maja 2019 r. na podstawie przepisów u.s.n.

Na marginesie można zauważyć, że w zależności od liczby osób „funkcyjnych” w postępowaniu oraz wysokości kosztów pośrednich (niektóre uczelnie określiły je na 30%), odpłatność za postępowanie

w sprawie nadania stopnia doktora może zostać ustalona w wysokości nawet od 25 do 35 tysięcy złotych.

5) Opinia Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

W opinii Ministerstwa (pismo ozn. DN-WAN.770.43.2024.WP z dnia 6 listopada 2024 r.), **opłaty za postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora nie pobiera się od osoby, która** w ramach (tj. w trakcie) kształcenia na studiach doktoranckich – a więcej: **mając status uczestnika studiów doktoranckich – złożyła rozprawę doktorską** (art. 179 ust. 9 P.w.P.s.w.n.).

Tym samym, **w przypadku wszczęcia (nowego) postępowania w sprawie nadania stopnia doktora – już na podstawie aktualnie obowiązującej, tj. P.s.w.n., i złożenia rozprawy przygotowanej w ramach studiów doktoranckich, mając status uczestnika studiów doktoranckich, procedura awansowa jest bezpłatna, nawet jeśli zakończy się po 31 grudnia 2024 r.**

W przypadku **utruty statusu uczestnika studiów doktoranckich** z dniem 31 grudnia 2024 r. i zamknięcia przewodu doktorskiego (stare zasady), wciąż pozostaje możliwość wszczęcia postępowania w sprawie nadania stopnia doktora **w trybie eksternistycznym** (nowe zasady) na podstawie już wcześniej przygotowanej rozprawy doktorskiej (o ile nie nastąpiła odmowa przyjęcia danej rozprawy).

Powyższa interpretacja zwolnienia z opłaty nie dotyczy osób, które zaczęły przygotowywać rozprawę doktorską **w ramach studiów doktoranckich**, a następnie **zostały z nich skreślone**, przez co prace nad rozprawą są/będą kontynuowane już **w trybie eksternistycznym**.

Wskazane zwolnienie z opłaty nie dotyczy także osób, które **w czasie trwania studiów doktoranckich nie wszczęły postępowania w sprawie nadania stopnia doktora**, natomiast uczyniły to dopiero po skreśleniu ich z tychże studiów i w konsekwencji **rozprawa doktorska przygotowywana jest/będzie wyłącznie w trybie eksternistycznym** (a nie w ramach kształcenia na studiach doktoranckich).

MNiSW jednocześnie podkreśla, że **w uzasadnionych przypadkach** rektor (dyrektor instytutu PAN, dyrektor instytutu badawczego lub dyrektor instytutu międzynarodowego) **może zwolnić z opłaty** (w całości lub w części) za przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora.

6) Stanowisko Rzecznika Praw Obywatelskich

Rzecznik Praw Obywatelskich w wystąpieniu ozn. VII.7034.3.2023.AMB z dnia 3 lipca 2023 r., skierowanym do Ministra Edukacji i Nauki ocenił, że **„w obecnym stanie prawnym brak jest podstaw do pobierania opłaty za przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora od osoby ubiegającej się o stopień doktora, która rozpoczęła studia doktoranckie przed rokiem akademickim 2019/2020 i ukończyła tok studiów, bez względu na termin wszczęcia postępowania i obrony rozprawy doktorskiej”**. Rzecznik zwraca jednak uwagę, że w różnych uczelniach przyjęto rozbieżne interpretacje tych przepisów, zaś „w sytuacji tak istotnej rozbieżności w zakresie interpretacji przedmiotowych przepisów, w sytuacji naliczenia przez uczelnie opłat za postępowanie awansowe, byli doktoranci staną przed wyborem dochodzenia ochrony swoich praw przed sądami powszechnymi. Część jednak z nich, z uwagi na trudną sytuację finansową, w ogóle zaniecha ubiegania się o uzyskanie stopnia doktora”. Sytuacji nie zmieniło również zawarcie w 2023 r. porozumienia między Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich i Krajową Reprezentacją Doktorantów, mającego na celu „połączenie sił w celu wypracowania jednolitej interpretacji” przepisów dotyczących opłat. Z sygnałów otrzymywanych od doktorantów wynika, że **nadal w wielu uczelniach żąda się uiszczenia opłat przez osoby, które zakończyły kształcenie na studiach doktoranckich**, zaś do obrony rozprawy przystąpiły lub przystąpią po tej dacie.

7) Konkluzje

1. Z końcem 2024 r. zostaną zamknięte wszystkie niezakończone w I instancji przewody doktorskie wszczęte przed dniem 1 maja 2019 r. – bez względu na etap, na jakim się znajdują – w tym takie, w których: a) przyjęto obronę, a nie głosowano nadania stopnia doktora; b) dopuszczono pracę do obrony, lecz się ona nie odbyła; c) nie głosowano dopuszczenia do obrony, bowiem którakolwiek z recenzji nie została nadesłana; d) wszelkie inne, które nie doszły do etapu nadawania stopnia, z wyjątkiem tych, w których wniesiono odwołanie do RDN i/lub skargę do sądu administracyjnego.

2. Powyższe narusza zasadę ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa, której elementem jest **obowiązek poszanowania przez ustawodawcę interesów w toku** (art. 2 Konstytucji RP). Wskutek błędu prawodawcy kandydaci do stopnia doktora zostali zmuszeni do **antycypowania czasu trwania czynności organów kolegialnych i recenzentów**, na które nie mają wpływu.

3. Mimo błędnego określenia, że zamknięciu podlegają „niezakończone w I instancji” przewody doktorskie należy przyjąć, że sprawy, które po uchyleniu przez organ odwoławczy lub sąd administracyjny wrócą ponownie do I instancji powinny być kontynuowane w tzw. starym trybie.

4. Brak jest jednolitości w kwestii odpłatności za postępowania w sprawie nadania stopnia doktora

w przypadku byłych uczestników studiów doktoranckich. Pozostawiono rektorom możliwość decydowania o zwolnieniu z opłat za postępowanie „w uzasadnionych przypadkach” (art. 182 ust. 5 P.s.w.n.). W części uczelni wydano stosowne zarządzenia, a w innych przyjęto zasadę badania każdej sprawy oddzielnie. Ewidentne jest **nierówne traktowanie doktorantów** nie tylko w różnych uczelniach, a nawet w tej samej uczelni – bez żadnej podstawy prawnej albo na podstawie regulacji wewnętrznych, niemieszczących się w katalogu źródeł prawa powszechnie obowiązującego (art. 87 Konstytucji RP). Stanowi **to naruszenie konstytucyjnej zasady równości, proklamowanej w art. 32 Konstytucji RP.**

5. MNiSW przyjęło i sugeruje uczelniom zawężającą interpretację art. 179 ust. 9 P.w.P.s.w.n., zgodnie z którym: „Do osób, które rozpoczęły studia doktoranckie przed rokiem akademickim 2019/2020 i ubiegają się o nadanie stopnia doktora na zasadach określonych w ustawie, o której mowa w art. 1, stosuje się odpowiednio przepis art. 182 ust. 4 tej ustawy”, co przecież oznacza, że opłaty za przeprowadzenie postępowania w sprawie o nadanie stopnia doktora na podstawie P.s.w.n. nie pobiera się w uczelni od osoby ubiegającej się o stopień doktora, która zakończyła kształcenie na studiach doktoranckich – wobec braku możliwości przedłużenia, uzyskując komplet pozytywnych ocen.

6. Pomoc związku zawodowego w sprawie osoby, której zamknięto przewód doktorski i która wszczęła postępowanie w sprawie nadania stopnia doktora w trybie eksternistycznym może polegać na **doradztwie prawnym** oraz na **poparciu wniosku do rektora o zwolnienie z opłaty za przeprowadzenie postępowania.** Może także być udzielona poprzez **wsparcie w dochodzeniu roszczeń odszkodowawczych** w przypadku konieczności uiszczenia opłaty za postępowanie w nowym trybie przez osoby, które powinny korzystać ze zwolnienia z opłaty.

Paweł Sobotko

Wydział Prawa i Administracji UWM w Olsztynie

Stan prawny na dzień 15 grudnia 2024 r.